

Turkiska val

Regeringspartiet, demokraterna, har vunnit en överlägsen seger vid de turkiska valen den 2 maj. Partiet väntas erövra 504 av representationens 541 platser; det största oppositionspartiet, republikanerna, har fått 31 mandat och det tredje partiet av någon betydelse, de nationella republikanerna, fem mandat. Ser man till röstisiffrorna, är segern emellertid inte så överväldigande som mandatsiffrorna ger vid handen. Vid valen tjänstgör landets 64 provinser som valkretsar, och det parti som får majoritet i en provins vinner alla mandaten; här har alltså majoritetssystemet drivits till ytterlighet. Följden har blivit att demokraterna, som ägt flertal i 61 provinser, blivit oerhördt överrepresenterade. Så långt uppgifter om röstisiffror är tillgängliga har demokraterna fått 3,4 miljoner röster mot republikanernas 2,1 miljon och de nationella republikanernas 266.000 röster; det fjärde, endast lokalt uppträdande partiet, bondepartiet, har nått 37.000 röster. Dessa uppgifter är inte fullständiga, då den totala röstsiffran måste bli åtskilligt högre, men efter all sannolikhet är de representativa. Situationen var ungefär likadan vid 1950 års val, då demokraterna med 54 procent av rösterna vann 408 mandat av 487; på grund av folkmängdens ökning har antalet mandat sedermera vuxit.

Det viktiga i valen kan snarast sägas ligga däri att man ännu en gång vunnit bekräftelse på att Turkiet mera varaktigt inträtt i de demokratiska staternas led. Visserligen kan det med rätta sägas att demokratin inte är helt genomförd; tryckfrihetslagstiftningen, genomförd av demokraterna mot republikanernas opposition, innehåller bestämmelser som gör politiskt motiverade ingripanden möjliga, radion har i stort sett stått till regeringens förfogande, och även i andra hänseenden har det härskande partiet varit favoriserat. Men i huvudsak har valen dock varit fria, debatten i press

och på möten ohämmad — vilket lätt kan konstateras av de ärekränkande beskyllningar som växlats mellan partierna — och det finns tngen anledning att anta att folkopinionen förvanskats; i den mån man kan tala om en folkopinion då omkring halva befolkningen är analfabeter.

Den diktatur Kemal Atatürk byggde upp efter första världskriget var inriktad på reformer och i stor utsträckning på liberala reformer. Det gällde att modernisera Turkiet efter västerländskt mönster, och det skedde med en hänsynslöshet, men också med en systematisk skicklighet som har få motsvarigheter. Diktaturen var inte antireligiös eller antimuslimsk, men den ville bryta den religiösa traditionens värde för att möjliggöra politiska och sociala framsteg. Därför genomfördes så drastiska åtgärder som tvånget att läsa böckerna på turkiska i stället för fez och att bära hatt i stället för fez och, för kvinnorna, att uppträda obeslöjade. En annan linje förberedde demokratisering genom upprättande av ett parlament, som dock länge var blott ett redskap för diktatorn, genom införande av lokal självstyrelse, genom emancipation av kvinnorna, genom undervisningens höjande och lagstiftningens europeisering. Till moderniseringen hörde också skapandet av en industri, och detta kunde blott ske under statlig ledning och i stort sett under äganderättens bevarande hos staten.

Den reella demokratiseringen kom först efter Kemals död (1938) och fick sitt mest slående uttryck då vid valen för fyra år sedan det härskande republikanska partiet besegrades av den ur partiet framgångna opposition som antagit partibeteckningen demokrater. Båda partierna — och detta gäller alla rörelser och riktningar i Turkiet — hyllar Kemal Atatürk, men tolkar hans vilja på något olika sätt. Schematiskt sagt har demokraterna företrätt

en mera liberal åskådning. De kämpade före segern mot maktkoncentrationen hos den republikanska regeringen och förklarade fullständig demokrati vara i enlighet med Kemals önsknings, och de krävde successiv avsocialisering av industriföretagen för att det privata initiativet skulle få möjligheter. På en punkt har man efter behag kunnat beteckna partiet som liberalt eller reaktionärt; det har arbetat för en mildring av den lagstiftning som avsåg att sekularisera Turkiet, alltså för större religiös frihet.

Vad demokraterna gjort under de senaste fyra åren och vad som händer under dessa är över huvud har varit tvisteämnet vid de nu hållna valen. Rena partiiressen har varit av vikt; demokraternas beslut att beröva republikanerna en stor del av deras egendom, med motiveringen att denna med ofta tvivelaktiga medel förvärvats under diktaturperioden, har skärpt motsättningen. Republikanerna har liksom deras motståndare år 1950 beskyllt regeringen för diktaturtendenser, särskilt med anledning av tryckfrihetslagstiftningen. Regeringen har hittills utan alltför stor effekt sökt genomföra avsocialisering dels genom att främja utländska investeringar, dels genom att ställa krediter till inhemska företagares förfogande för inköp av statliga företag; republikanerna har under hänvisning till Kemals politik mera hållit på kollektivismen. Även demokraternas reformer på det religiösa området, framför allt återinförandet av konfessionell skolorundervisning och upphävandet av

förbudet mot böckernas uppläsning på arabiska, har mött kritik från republikanskt håll. I anknytning till de religiösa traditionerna har ett "nationellt" parti i ännu långt högre grad än demokraterna velat beskära sekulariseringsprincipen; detta parti har upplösts genom domstolsbeslut såsom bärare av reaktionära religiösa tendenser, men har ersatts av det nationella republikanska partiet.

Regeringens framgång är lätt förstälilig med tanke på den ekonomiska högkonjunkturen i Turkiet under de senaste fyra åren. Denna har berott på flera orsaker: väldiga amerikanska krediter både till upprustning och annat, en frikostig kreditpolitik från regeringens sida och i huvudsak goda exportmöjligheter. Antalet i jordbruket använda traktorer har ökat från 2.000 till 35.000, antalet bomullsspindlar från 260.000 till 575.000; cementproduktionen har stigit från 535.000 till 2 miljoner ton, kolproduktionen från 2,8 miljoner till 3,7 miljoner ton, för att blott nämna några exempel. I det hela har produktionsvärdet vuxit med omkring 30 procent, inkomsten per individ med 15 procent; bönderna, som fortfarande utgör 80 procent av befolkningen, är i varje fall något mindre fattiga än förut. Republikanerna påpekar att penningvärdet sjunkit, att statens utgifter stigit med 50 procent och att väldiga statslån upptagits, men denna kritik kan åtminstone på kort sikt inte vara synnerligen värmande.

Utrikespolitiskt betyder val ingenting. För alla partier det lika självfallet att man stanna i Atlantpakten och verka för en nära samverkan med Västeuropa.